

Κόσοβο: ανάλυση λύσεων και επιπτώσεων στις Διεθνείς Σχέσεις¹

Ρουμπίνη Γρόπα, Επιστημονική Συνεργάτις, ΕΛΙΑΜΕΠ
18 Οκτωβρίου 2006

Το κείμενο παρουσιάζει γενικές παρατηρήσεις σχετικές με το ζήτημα του Κοσσυφοπεδίου και τις θέσεις των εμπλεκομένων. Εξετάζει σειρά πιθανών σεναρίων επίλυσης και τις (αναμενόμενες) αντιδράσεις των Σέρβων και της Διεθνούς Κοινότητας επί των πιθανών αυτών σεναρίων. Προβάλλει επίσης δύο ερωτήματα: (α) θα είναι «τελικό» το μελλοντικό καθεστώς του Κοσόβου; και (β) θα αποτελέσει προηγούμενο στις Διεθνείς Σχέσεις; Τέλος, αναφέρεται στην προβληματική η οποία δημιουργείται για τους διαμορφωτές της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής.

Ο χειρισμός του ζητήματος του Κοσόβου αλλά και η επίλυση του «καθεστώτος» του, ανεξαρτήτως αποτελέσματος, επηρεάζουν τις διεθνείς σχέσεις πολύ πέρα από τα σύνορα των Βαλκανίων.

Οι εξελίξεις στο Κόσοβο είναι αναγκαίο να εξετασθούν στο πλαίσιο των γενικών χαρακτηριστικών της περιοχής των Βαλκανίων, της Ευρωπαϊκής προοπτικής της περιοχής και της θέσης της στη διεθνή σκηνή σήμερα.

Είναι πλέον ορατό ότι οι χώρες των Βαλκανίων, σε γενικές γραμμές, έχουν περάσει από την μεταβατική περίοδο της ανοικοδόμησης στην περίοδο της σταθεροποίησης και της ανάπτυξης. Ο μεγαλύτερος αριθμός των χωρών της Νότιο-Ανατολικής Ευρώπης έχουν έρθει πιο κοντά στον στόχο ένταξης τους στην ΕΕ και το ΝΑΤΟ:

- Η Κροατία έχει ξεκινήσει ενταξιακές διαπραγματεύσεις από τον Οκτώβριο του 2005 (παρά την αρχική καθυστέρηση η οποία είχε επιβληθεί από την ΕΕ λόγω της περιορισμένης συνεργασίας της χώρας με το Δικαστήριο της Χάγης (υπόθεση Γκοτοβίνα),
- Η ΠΓΔΜ χαρακτηρίστηκε από την ΕΕ ως υποψηφία χώρα τον Δεκέμβριο του 2005,
- Η Αλβανία ήδη έχει συνάψει Συμφωνία Σταθεροποίησης και Ένωσης από το 2003,
- και η Βοσνία ομοίως από το τέλος του 2005,
- Τέλος, η Βουλγαρία και η Ρουμανία θα γίνουν το 26^ο και 27^ο αντίστοιχα μέλος της ΕΕ κατά την 1^η Ιανουαρίου 2007.

¹ Θα ήθελα να ευχαριστήσω τον καθηγητή Θεόδωρο Κουλουμπή, τον Δρ. Αλέξανδρο Γιαννή και τον Δρ. Θάνο Ντόκο για τις εξαιρετικά χρήσιμες παρατηρήσεις τους. Φυσικά, τυχόν λάθη και παραλείψεις βαρύνουν αποκλειστικά την συγγραφέα.

Παρά τις ενθαρρυντικές αυτές εξελίξεις στην εν λόγω περιοχή, η αβεβαιότητα συνεχίζεται. Κατά πρώτο λόγο, εξαιτίας του ζητήματος του Κοσσυφοπεδίου. Κατά δεύτερο, εξαιτίας της ρευστότητας αναφορικά με το μέλλον της Σερβίας καθώς και του αλβανικού παράγοντα στην περιοχή, μετά την έκβαση του δημοψηφίσματος στο Μαυροβούνιο την 21η Μαΐου 2006.

Οι εξελίξεις σ' αυτά τα θέματα αφορούν άμεσα την Ελλάδα η οποία επιθυμεί την γενική σταθερότητα στην γειτονική της περιοχή. Ο εποικοδομητικός χειρισμός της όποιας αντίδρασης της Σερβίας στις διαπραγματεύσεις σχετικά με το καθεστώς του Κοσόβου και των επιπτώσεων της ανεξαρτητοποίησης του Κοσόβου στην γειτονική ΠΓΔΜ, στο Μαυροβούνιο και στη νότια Σερβία αποτελούν προτεραιότητα για την χώρα μας.

Μεσοπρόθεσμα και μακροπρόθεσμα, μία από τις μεγαλύτερες προκλήσεις για την ελληνική εξωτερική πολιτική είναι οι σχέσεις με τον αλβανικό παράγοντα στην περιοχή. Για αυτόν το λόγο είναι σκόπιμο για την Ελλάδα να υποστηρίζει ενεργά την παρουσία της ΕΕ στα Βαλκάνια, και ειδικότερα να αναλάβει πρωτοβουλίες στο εσωτερικό της ΕΕ οι οποίες θα ενδυναμώσουν την σταθερότητα και την ειρήνη αλλά και παράλληλα θα προωθήσουν την ελληνική παρουσία στα Βαλκάνια.

Όσον αφορά τη στάση της διεθνούς κοινότητας:

- η ΕΕ είναι ο βασικός παράγων σταθερότητας και μεταρρύθμισης στην περιοχή. Η προοπτική ένταξης στην ΕΕ είναι ο καταλυτικός μηχανισμός, ο λόγος για τον οποίο προωθούνται και εφαρμόζονται οι αναγκαίες διαρθρωτικές και θεσμικές αλλαγές στις χώρες της Ν-Α Ευρώπης. Μολονότι οι ημερομηνίες έναρξης των διαπραγματεύσεων ένταξης είναι αρκετά μακρινές – ιδίως μετά την πρόσφατη ένταξη των «δέκα» και την περίοδο περισυλλογής για το μέλλον της Ευρώπης που ακολούθησε – η ΕΕ παραμένει η βασική προτεραιότητα όλων των κυβερνήσεων στη περιοχή.
- οι ΗΠΑ παραμένουν αναμφισβήτητα βασικό σημείο αναφοράς και θα εξακολουθεί η γνώμη τους να έχει βαρύτητα, ιδιαίτερα ως προς τα Τίρανα και την Πρίστινα. Όμως, ως γνωστών, τα στρατηγικά ενδιαφέροντα των ΗΠΑ και το μεγαλύτερο μέρος των δυνάμεων της εστιάζουν στην ευρύτερη Μέση Ανατολή, και ακόμη πιο ανατολικά, προς τον Καύκασο, την κεντρική Ασία, την Κίνα και την Ινδία. Τα Βαλκάνια έχουν χαρακτηριστεί ως περιοχή υπό την επιρροή της ΕΕ (“Europe’s back yard”) και οι ΗΠΑ έχουν αποδεσμευτεί όσο περισσότερο είναι δυνατόν από τα Βαλκάνια περιορίζοντας τις δυνάμεις τους στους 1,700 στρατιώτες στην KFOR. Τουλάχιστον για την ώρα, ΗΠΑ και ΕΕ λειτουργούν σε μεγάλο βαθμό συμπληρωματικά και σε συνεννόηση στην περιοχή της Νότιο-ανατολικής Ευρώπης.
- Η Ρωσία έχει μια ιδιαίτερη σχέση με τις χώρες των Βαλκανίων και είναι χαρακτηριστικό ότι συχνά αναφερόμαστε στο σλαβικό και ορθόδοξο στοιχείο το οποίο δημιουργεί έναν άξονα Μόσχα- Βελιγράδι, χωρίς όμως αυτός να θεωρείται δεδομένος. Στις 31 Ιανουαρίου 2006, στην καθιερωμένη ετήσια συνέντευξη στους εκπροσώπους των ΜΜΕ, ο Ρώσος πρόεδρος Βλαντιμίρ Πούτιν δήλωσε ότι η επίλυση του καθεστώτος του Κοσόβου θα πρέπει να βασιστεί σε «οικουμενικές αρχές» οι οποίες θα ισχύουν και σε άλλες παρόμοιες περιπτώσεις ή «παγωμένες

διαμάχες», και όχι σε εξαιρέσεις. Παρότι διευκρίνισε ότι η Ρωσία δεν σκοπεύει να αναγνωρίσει άμεσα την Αμπχαζία και τη Νότια Οσετία, άφησε ανοιχτό το ενδεχόμενο να αναγνωριστούν αυτές οι δύο Δημοκρατίες εφ' όσον δημιουργηθεί «προηγούμενο». Σαφές είναι ότι στην παρούσα κατάσταση η Ρωσία έχει μέγιστο ενδιαφέρον να κατοχυρώσει κάποια οικονομικά συμφέροντα στην περιοχή (εμπορικά αλλά κυρίως ενεργειακά) οπότε αρκετά πιθανό είναι να χρησιμοποιεί τον ρόλο της στην περιοχή και ιδιαίτερα στην Ομάδα Επαφής ως διαπραγματευτικό χαρτί σε άλλους τομείς ενδιαφέροντος. Επίσης, βέβαιο είναι ότι η Ρωσία επιθυμεί η ΕΕ και οι ΗΠΑ να την υπολογίζουν ως μια μεγάλη δύναμη – και να αποζητούν την συμμετοχή της στις όποιες αποφάσεις ληφθούν στην εν λόγω περιοχή.

Πριν προβούμε στην ανάλυση έκαστου σεναρίου, ας εξετάσουμε **τι έχει αποκλείσει** η διεθνής κοινότητα όσον αφορά το καθεστώς του Κοσόβου.²

1^{ov} Το Κόσοβο δεν μπορεί να επιστρέψει στο καθεστώς της περιόδου πριν το Μάρτιο του 1999. Δηλαδή δεν μπορεί να επιστρέψει στην επικράτεια του Βελγιάδου.

2^{ov} Στο Κόσοβο δεν είναι δυνατόν να διατηρηθεί το υπάρχον καθεστώς περαιτέρω. Ούτε εφικτό, αλλά ούτε επιθυμητό είναι πλέον.

3^{ov} Τα σύνορα του Κοσόβου δεν επιδέχονται ουδεμία διαπραγμάτευση - δηλαδή πιθανή ένωση με άλλη χώρα ή περιοχή.

4^{ov} Ο διαμελισμός του Κοσόβου σε εθνοτική βάση δεν είναι αποδεκτός – πρόταση την οποία είχαν προβάλλει οι Σέρβοι.

Παράλληλα, οι **απαραίτητες προϋποθέσεις** τις οποίες έχει θέσει η διεθνής κοινότητα είναι οι εξής:

1^{ov} Να δοθεί η δυνατότητα αυτόνομης διακυβέρνησης στην Πρίστινα.

2^{ov} Να προστατευτούν τα δικαιώματα των μειονοτήτων, των πολιτιστικών και θρησκευτικών κληρονομιών στην περιοχή.

3^{ov} Η όποια λύση να πλαισιώνεται από την Ευρωπαϊκή προοπτική όλων των κρατών της νότιο-ανατολικής Ευρώπης.

4^{ov} Η λύση πρέπει να είναι αποδεκτή από το λαό του Κοσόβου.

Πως συνδυάζονται τα ανωτέρω στην πράξη; Και ποια είναι τα πιθανά σενάρια;

² Υπουργική Δήλωση της Ομάδας Επαφής (Λονδίνο, 31 Ιανουαρίου 2006), http://ue.eu.int/uedocs/cmsUpload/060130-KOSOVO_CONTACT_GROUP_STATEMENT.pdf#search=%22Kosovo%20London%20Statement%2031%20January%202006%22

1. Το πρώτο ενδεχόμενο είναι οι διαπραγματεύσεις μεταξύ Σέρβων και Κοσοβάρων να καταλήξουν σε κοινά αποδεκτή λύση.

Τον Φεβρουάριο του 2006 ξεκίνησαν διαπραγματεύσεις στην Βιέννη μεταξύ Σέρβων και Αλβανών Κοσοβάρων υπό την αιγίδα των Ηνωμένων Εθνών.

Η πάγια θέση των Αλβανών Κοσοβάρων είναι η πλήρης ανεξαρτησία. Άρα, το πρώτο σενάριο ισοδυναμεί με την αποδοχή των Σέρβων της απόσχισης του Κοσόβου και της δημιουργίας ανεξάρτητης χώρας. Η λύση αυτή γίνεται πολύ δύσκολα αποδεκτή λόγω του μεγάλου πολιτικού κόστους που θα είχε μια τέτοια απόφαση για οιασδήποτε κυβέρνηση στο Βελιγράδι. Η διαπραγματευτική ομάδα των Σέρβων δεν μπορεί εύκολα να δεχτεί την ανεξαρτησία του Κοσσυφοπέδιου για λόγους ιστορικούς, πατριωτικούς και γιατί η απόσχιση αυτή είναι δυνατόν να αποτελέσει προηγούμενο για την Βοϊβοτζίνα. Επανειλημμένως, ο πρωθυπουργός της Σερβίας κ. Βόισλαβ Κοστούνιτσα έχει δηλώσει ότι το Κοσσυφοπέδιο πρέπει να παραμείνει τμήμα της σερβικής επικράτειας και ότι η Σερβία δεν πρόκειται ποτέ να αφήσει το Κοσσυφοπέδιο, ακόμη και για χάρη της ευρωπαϊκής της υποψηφιότητας.³ Από την πλευρά της Σερβίας, υπάρχει επίσης η ανησυχία για τα δικαιώματα και την προστασία της «κοινότητας» ή «μειονότητας»⁴ των Σέρβων στο Κοσσυφοπέδιο όπως και για την προστασία των Μοναστηριών της περιοχής (επί του θέματος αυτού, το ΕΛΙΑΜΕΠ έχει προσπαθήσει να συμβάλλει στη διαπραγμάτευση με την πρόταση για την προστασία των Ορθοδόξων αυτών Μονών⁵), κτλ.

Υπάρχει και ένα δεύτερο ενδεχόμενο. Οι Σέρβοι, αποζητώντας την ανεύρεση λύσης έχουν εκφράσει αποδοχή του μοντέλου «ανεξαρτησία μείον». Το μοντέλο αυτό προτείνει μία ανεξαρτησία υπό όρους, όπως η μη-στρατικοποίηση του Κόσοβου και η μη λήψη έδρας στον ΟΗΕ (όπως η περίπτωση της Ταϊβάν) για μια μεταβατική περίοδο. Δεν αποκλείεται να συμφωνήσουν τελικά οι δυο πλευρές με κάποια συμβιβαστική λύση. Οποιαδήποτε διάθεση για συμβιβασμούς εκ μέρους των Αλβανών Κοσοβάρων ιδιαιτέρως θα εξαρτηθεί από τα (άτυπα) μηνύματα που θα λάβουν από την διεθνή κοινότητα.

Αναμφισβήτητο το αποτέλεσμα της κοινά αποδεκτής λύσης ως προς το ζήτημα του Κοσσυφοπέδιου, θα ήταν ότι καλλίτερο για την Σερβία, για ολόκληρη την περιοχή, αλλά και για το διεθνές σύστημα. Είναι μάλλον όμως και το λιγότερο πιθανό σενάριο. Καθ' όλη την διάρκεια των διαπραγματεύσεων οι αντιπροσωπείες των Σέρβων και των Αλβανών δεν έχουν σημειώσει κάποια πρόοδο σχετικά με την δημιουργία δήμων και κοινοτήτων τις οποίες θα διοικούν οι Σέρβοι (καθώς και της εξουσίας που θα έχουν κατά την άσκηση αυτής της διοίκησης σε ότι αφορά την εκπαίδευση, την ασφάλεια και την δικαιοσύνη) αλλά ούτε και στο ζήτημα των δικαιωμάτων του Σερβικού πληθυσμού. Παράλληλα, η θέση των Αλβανών Κοσοβάρων έχει παγιωθεί στο ότι δεν μπορεί να είναι αποδεκτή λύση η οποία προσφέρει κάτι λιγότερο από την απόλυτη αυτοκυριαρχία και ανεξαρτησία.

³ http://news.kathimerini.gr/4dcgi/w_articles_world_125616_01/08/2006_192829

⁴ Η Σερβική πλευρά αρνείται να αποδεχθεί τον όρο μειονότητα προτιμώντας την λέξη κοινότητα. Από την πλευρά τους οι Αλβανοί Κοσοβάροι αναφέρονται στον Σερβικό πληθυσμό ως μειονότητα.

⁵ Η πρόταση "**Σύσταση Σερβο-Ορθόδοξης Κοινότητας στο Κοσσυφοπέδιο**" ως αναπόσπαστο τμήμα μιας ευρύτερης ρύθμισης του μελλοντικού καθεστώτος παρουσιάστηκε από τον καθηγητή κ. Θεόδωρο Κουλουμπή και τον Δρ. Ευάγγελο Κωφό την 1^η Νοεμβρίου 2005.

2. Το δεύτερο σενάριο είναι να λήξουν οι διαπραγματεύσεις χωρίς να καταλήξουν σε κοινά αποδεκτή λύση την οποία θα αναγκαστεί να εισηγηθεί η διεθνής κοινότητα στα πλαίσια του ΟΗΕ.

Υπό τις παρούσες συνθήκες, η εξέλιξη των συνομιλιών είναι πιθανό να βρεθεί σε αδιέξοδο και το Συμβούλιο Ασφαλείας να κληθεί να λάβει τα απαραίτητα μέτρα επίλυσης του προβλήματος. Τα ερωτήματα τα οποία τίθενται εδώ σχετικά με την απόφαση της διεθνούς κοινότητας είναι ποιοι όροι στην ανεξαρτησία του Κοσόβου θα μπορέσουν να εγγυηθούν επαρκώς την προστασία του σερβικού πληθυσμού και της Ορθόδοξης κληρονομιάς αλλά και ποιοι όροι είναι εφικτοί – σε βάθος χρόνου - σε μία διεθνή κοινότητα η οποία αποτελείται από κυρίαρχα και ανεξάρτητα κράτη;

Μία μερίδα των πολιτικών και διπλωματικών κύκλων της Ουάσιγκτον και των Βρυξελλών, όπως και οι διεθνείς οικονομικοί οργανισμοί (Παγκόσμια Τράπεζα, Διεθνές Νομισματικό Ταμείο, κτλ) υποστηρίζει ότι ένα καθεστώς αρκετά σαφές απλοποιεί τα πράγματα. Δηλαδή, δεδομένου ότι η ανεξαρτησία του Κοσόβου θα δοθεί στο πλαίσιο την Ευρωπαϊκής προοπτικής του, εκτιμούν ότι ο δείκτης αποσταθεροποίησης της περιοχής θα μειωθεί σημαντικά.

Ίσως η προσεκτική διατύπωση μιας απόφασης υπό όρων ανεξαρτησίας εκ μέρους του Συμβουλίου Ασφαλείας, η οποία θα οριοθετεί την ανεξαρτησία και εσωτερική-κυριαρχία του Κοσόβου, θα μπορέσει να κατοχυρώσει πιο εύκολα την στήριξη της Ρωσίας (λόγω Τσετσενίας, κτλ) όπως και της Κίνας (λόγω Ταϊβάν).

3. Το τρίτο ενδεχόμενο είναι να μην επιλυθεί το μελλοντικό καθεστώς του Κοσόβου μέχρι το τέλος του έτους (2006).

Αν οι διαπραγματεύσεις αυτές δεν οδηγήσουν σε κοινά αποδεκτό καθεστώς και η διεθνής κοινότητα δεν μπορέσει να πιέσει ή και να πείσει για μια λύση, οι συζητήσεις ίσως πάρουν περισσότερο χρόνο από τον προβλεπόμενο. Η καθυστέρηση της επίλυσης θα προκύψει αν δεν υπάρξει ομοφωνία, πιθανότατα λόγω διαφωνίας της Ρωσίας, μεταξύ των μελών της Ομάδας Επαφής (ΕΕ, Ιταλία, Γαλλία, Γερμανία, Μεγάλη Βρετανία, ΗΠΑ και Ρωσία). Στην περίπτωση αυτή το Συμβούλιο Ασφαλείας δεν είναι σε θέση να λάβει απόφαση επί του θέματος.

Οι περισσότερες εκτιμήσεις καταλήγουν στο ότι η περαιτέρω καθυστέρηση επίλυσης του Κοσσυφοπέδιου, θα επιφέρει αρνητικά πολιτικό-οικονομικά αποτελέσματα σε όλη την περιοχή. Τους τελευταίους μήνες η διαδικασία έχει πάρει μια δυναμική που σχεδόν επιβάλει την επίλυση. Η καθυστέρηση προκαλεί ένα κλίμα αναμονής και αβεβαιότητας που δεν θα περιορίζεται στο Κοσσυφοπέδιο, δημιουργεί αβεβαιότητες για τους επενδυτές και αφήνει περιθώρια για υποθέσεις και σενάρια θέτοντας σε κίνδυνο την σταθερότητα των γειτονικών κρατών και οδηγώντας τους εμπλεκόμενους παράγοντες σε πιο εξτρεμιστικές θέσεις.

Επιπλέον, θα μπορούσε να οδηγήσει τα πιο ακραία στελέχη της κάθε πλευράς να προκαλέσουν ταραχές και μετακίνηση των μειονοτήτων (Αλβανών στην Σερβία και Σέρβων στο Κόσοβο) σε μορφή προσφύγων. Τέλος, θα αναδείκνυε έλλειψη ενότητας μεταξύ ΕΕ- ΗΠΑ-Ρωσίας.

Η διεθνείς κοινότητα αντιμετωπίζει άρα ένα καίριο δίλημμα: την επιλογή μεταξύ επιβολής λύσης ή διαιώνιση του προβλήματος, και την πρόκληση της διαχείρισης των αρνητικών επιπτώσεων της κάθε επιλογής.

Ποια θα είναι η αντίδραση της Σερβίας στην «επιβολή» λύσης εκ μέρους της διεθνούς κοινότητας;

Ένα μέρος της πολιτικής σκηνής αλλά και της κοινής γνώμης ίσως νοιώσει κάποια ανακούφιση διότι τη ζήτηση του Κοσόβου επιτέλους λύνεται. Έχοντας πλέον ως εκκρεμότητα μόνο την σύλληψη κάποιων εγκληματιών πολέμου (όπως ο Μλάντιτς), η Σερβία απελευθερώνεται από την εποχή του Μιλόσεβιτς και μπορεί να ξεκινήσει μια νέα σελίδα στην ιστορία της και να προχωρήσει στην Ευρωπαϊκή προοπτική της όπως οι άλλες χώρες της περιοχής.

Σίγουρα με την άποψη αυτή δεν θα είναι σύμφωνη μια μεγάλη μερίδα της κοινής γνώμης της χώρας. Η Σερβία έχει επηρεαστεί αναμφισβήτητα από τα έντονα μηνύματα, κατά τα τελευταία έτη, της πολιτικής ηγεσίας ότι «δεν θα χαθεί το Κόσοβο». Μεγάλο μέρος του πληθυσμού της Σερβίας αισθάνεται ταπεινωμένο από την σταδιακή αποσύνθεση της Γιουγκοσλαβίας του Τίτο, με το δημοψήφισμα στο Μαυροβούνιο ως το πιο πρόσφατο πλήγμα. Αισθάνεται επίσης ότι η Σερβία είναι η αδικημένη της περιοχής αφού παρά των παράδοση σειρά αξιωματούχων στην Χάγη – συμπεριλαμβανομένου του Σλόμπονταν Μιλόσεβίτς, «τιμωρούνται» ακόμα από την ΕΕ (απόφαση της Επιτροπής να διακόψει τις διαπραγματεύσεις για την Συμφωνία Σταθεροποίησης και Ένωσης στις 3 Μαΐου εξαιτίας της μη-παράδοσης του κατηγορουμένου εγκληματία πολέμου Μλάντιτς) και μένουν τελευταίοι στην ενταξιακή πορεία των Δυτικών Βαλκανίων στην ΕΕ.

Η μερίδα αυτή του σερβικού λαού θα είναι ευάλωτη στα λαϊκιστικά συνθήματα των εθνικιστών οι οποίοι πολύ πιθανόν να κερδίσουν τις επόμενες εθνικές εκλογές - άλλωστε η ροπή προς εθνικιστικά-λαϊκιστικά κινήματα παρατηρείται σε πολλές πρώην κομμουνιστικές χώρες οι οποίες έχουν κουραστεί και απογοητευτεί από σχεδόν δύο δεκαετίες μεταρρυθμίσεων και οικονομικής δυσχέρειας. Το κόμμα των εθνικιστών (Serbian Radical Party – SRS *Srpska radikalna stranka*), υπό την ηγεσία του Voislav Seselj, ο οποίος κρατείται στην Χάγη, συγκεντρώνει μέχρι στιγμής την υποστήριξη ποσοστού μεγαλύτερου του 38% του σερβικού λαού.

Μια κυβέρνηση εξτρεμιστών θα μπορούσε να προβεί σε ενέργειες αποσταθεροποίησης της περιοχής με τις εξής κινήσεις:

- εμπλοκή σε μονομερή δράση, ακόμα και ένοπλη στο βόρειο τμήμα του Κοσόβου,
- να υποκινήσει αποσχιστικές δραστηριότητες στη Ρεπούμπλικα Σρέπσκα της Βοσνίας-Ερζεγοβίνης.

Αν τελικά επιβεβαιωθούν οι σημερινές προβλέψεις εκλογικής νίκης (των SRS), τότε η στροφή της Σερβίας προς μια εθνικιστική διακυβέρνηση είναι αναμενόμενη. Τα ερωτήματα είναι:

1^ο αν θα διατηρηθεί μια κυβέρνηση των SRS για μια βραχεία περίοδο 2-3 ετών ή αν θα είναι μια κυβέρνηση μεγαλύτερης διάρκειας;

2^ο κατά πόσο θα μπορέσει να συνεργαστεί η ΕΕ με μια κυβέρνηση εθνικιστών;

Λαμβάνοντας υπ' όψη αυτών των παραγόντων και τις εκλογές στην Σερβία το 2007: Κατά πόσο η προεκλογική περίοδος θα επηρεάσει την συνέχιση και το αποτέλεσμα των διαπραγματεύσεων; Θα πρέπει να αναβληθεί η προθεσμία επίλυσης η οποία έχει δοθεί (τέλος 2006) για μετά το πέρας των εκλογών; Με ποιον τρόπο μπορεί το εκλογικό αποτέλεσμα να επηρεάσει την συνέχιση αλλά και το αποτέλεσμα των διαπραγματεύσεων; Η έναρξη της προεκλογικής περιόδου κατά την διάρκεια των διαπραγματεύσεων σίγουρα δεν θα διευκολύνει την θέση των Σέρβων. Η παράταση της προθεσμίας όμως μάλλον θα αυξήσει την αβεβαιότητα και την ένταση στην περιοχή δυσκολεύοντας περαιτέρω τις διαπραγματεύσεις.

Αναμφισβήτητα, στόχος της ΕΕ θα πρέπει να είναι η μη- απομόνωση της Σερβίας αφού μία τέτοια εξέλιξη θα αποτελέσει μια μεγάλη αποτυχία της βαλκανικής πολιτικής της ΕΕ με σειρά αρνητικών επιπτώσεων και στις γειτονικές χώρες. Σε κάθε περίπτωση, η ΕΕ θα πρέπει να συνεχίσει την υποστήριξη των δημοκρατικών και μετριοπαθών δυνάμεων στην περιοχή και ιδιαίτερα στο εσωτερικό της Σερβίας.

Ένα επιπλέον ερώτημα που τίθεται είναι κατά πόσο το μελλοντικό θα είναι και το τελικό καθεστώς του Κοσόβου;

Οι εκτιμήσεις τείνουν προς ένα μοντέλο περιορισμένης κυριαρχίας. Δηλαδή, όπως αναφέρθηκε και προηγουμένως, ναι μεν το Κόσοβο θα αποκτήσει την ανεξαρτησία του αλλά αυτή θα είναι υπό όρους, π.χ. δεν θα έχει το δικαίωμα στην ένωση με άλλη χώρα, και δεν θα είναι μέλος του ΟΗΕ για κάποια χρονική περίοδο, κτλ.

Όπως είναι γνωστό οι διεθνείς σχέσεις χαρακτηρίζονται από δυναμική και ρευστότητα, οπότε οι περιοριστικές αυτές προϋποθέσεις στο μέλλον δεν αποκλείεται να μετατραπούν. Επί παραδείγματι:

- ο Όταν έλθει η ώρα της ένταξης του Κοσόβου στην ΕΕ, θα πρέπει το νομικό καθεστώς της χώρας να ανταποκρίνεται στις απαιτήσεις του κοινοτικού κεκτημένου και στις ανάγκες της διαδικασίας της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης. Είναι πολύ πιθανό κάποιες προϋποθέσεις ανατραπούν αφού δεν μπορεί μία χώρα να είναι μέλος της ΕΕ και να μην είναι μέλος του ΟΗΕ. Επίσης, η ΕΕ θα προσπαθήσει να αποτρέψει επανάληψη της περίπτωσης της Κύπρου και θα επιλέξει την προϋπόθεση της λύσης πριν από την ένταξη.
- ο Σχετικά με το θέμα της ένωσης Κοσόβου –Αλβανίας το οποίο ισοδυναμεί με την ιδέα της Μεγάλης Αλβανίας: Μολονότι την στιγμή αυτή αποκλείεται αυτό το ενδεχόμενο από τη διεθνή κοινότητα, είναι δύσκολο να εκτιμήσουμε πως θα εξελιχθούν οι γεωπολιτικές συνθήκες σε μία ή δύο δεκαετίες. Βέβαια δεν πρέπει να θεωρήσουμε δεδομένο ότι και οι δύο πλευρές (Κόσοβο και Αλβανία π.χ.) θα επιδιώξουν κάτι τέτοιο απαραίτητα. Οι επιλογές θα εξαρτηθούν από μια σειρά εσωτερικών και εξωτερικών παραγόντων της συγκεκριμένης χρονικής συγκυρίας ενώ κρίσιμο ρόλο θα διαδραματίσει το πόσο ελκυστική θα είναι η ΕΕ και σε ποιο

σημείο της διαδικασίας ένταξης θα βρίσκεται η κάθε μία από τις χώρες αυτές. Αν μία εκ των δύο είναι πιο «κοντά» στην ένταξη, τότε είναι δύσκολο να πιστέψουμε ότι η ένωση είναι σίγουρη –και εδώ η απόφαση ανεξαρτητοποίησης του Μαυροβουνίου από την ομοσπονδία με την Σερβία αποτελεί ένα χρήσιμο παράδειγμα.

Η τελευταία πτυχή που πρέπει να εξεταστεί είναι αν αποτελεί προηγούμενο το Κόσοβο στις διεθνείς σχέσεις, και αν δημιουργεί κάποια προβληματική για τους διαμορφωτές της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής;

Οι απόψεις δίστανται στο αν η επίλυση του Κοσόβου θα αποτελέσει προηγούμενο και κατά πόσο θα χρησιμοποιηθεί από άλλα αποσχιστικά κινήματα στις προσπάθειες τους να αποκτήσουν το δικαίωμα ανεξαρτησίας.

Η αλλαγή του καθεστώτος του Κοσόβου θα αποτελέσει ιστορική περίπτωση αφού:

1^ο Θα υπάρξει αναδιαμόρφωση των συνόρων μιας χώρας δίχως να πρόκειται για διάλυση ομοσπονδίας μέσω συνταγματικά προβλεπόμενων δικαιωμάτων - (όπως συνέβη με την Τσεχοσλοβακία π.χ.),

2^ο Η ανεξαρτητοποίηση θα γίνει παρά την έκθεση Badinter (1992) η οποία ουσιαστικά απέκλειε την ανεξαρτητοποίηση του Κοσόβου και της Βοϊβοντίνας,

3^ο Η ανεξαρτησία δεν είναι το αποτέλεσμα ένοπλης νίκης μιας μειονότητας σε έναν εμφύλιο, αλλά το επακόλουθο της παρέμβασης της διεθνούς κοινότητας προκειμένου να αποφευχθεί η περαιτέρω ένοπλη σύρραξη και άλλος ένας εμφύλιος μετά τους τόσους πολέμους που καταρράκωσαν στις αρχές της δεκαετίας του 1990 τα Βαλκάνια.

4^ο Το προσωρινό καθεστώς επισήμως μονιμοποιείται.

Όμως, η στάση μέρους της διεθνούς κοινότητας τείνει να παρουσιάσει το Κόσοβο σαν ειδική περίπτωση (περίπτωση *sui generis*). Η εξέλιξη του καθεστώτος του Κοσόβου παρουσιάζεται σαν μια εξαίρεση η οποία πλαισιώνεται μέσα στην προοπτική ένταξης του, καθώς και της Σερβίας, στην ΕΕ. Δηλαδή, ότι μακροπρόθεσμα τα εξωτερικά σύνορα θα έχουν όλο και λιγότερη σημασία στο πλαίσιο της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης. Και, ότι σε κάθε περίπτωση, η ανεξαρτησία μίας χώρας δεν σημαίνει αυτόματα ανεξαρτησία σε όποιο άλλο αποσχιστικό κίνημα το επικαλεστεί.

Είναι αλήθεια ότι για εθνικούς λόγους κάποιες χώρες όπως η Ισπανία (λόγω των Βάσκων) μεταξύ άλλων, δεν αισθάνονται ιδιαίτερα άνετα με τις εξελίξεις στο Κοσσυφοπέδιο και θα θελήσουν να περιορίσουν την δυνατότητα εκμετάλλευσης της περίπτωσης του περαιτέρω. Παρόμοιες ανησυχίες υπάρχουν και σε άλλες χώρες της κεντρικής Ευρώπης αλλά και στην Τουρκία (εξαιτίας του Κουρδικού). Όμως, οι περισσότερες χώρες της ΕΕ, και ιδιαίτερα τα κράτη μέλη της Ομάδας Επαφής επιθυμούν να καταλήξουν σε μια βιώσιμη και τελική λύση το συντομότερο δυνατόν.

Σε μεγάλο βαθμό, η στάση που θα τηρήσει η Ρωσία θα επηρεάσει την χρήση της περίπτωσης του Κοσόβου στην διεθνή σκηνή. Κατανοητό είναι η Ρωσία να θελήσει να περιορίσει την εφαρμογή της λογικής του «προηγούμενου» για λόγους εθνικού συμφέροντος (Τσετσενία, Ινγκουσετία και Νταγκεστάν). Από την άλλη, οι δηλώσεις του Προέδρου Πούτιν (31 Ιανουαρίου 2006) καταστούν σαφές ότι η διατύπωση της

πιθανής απόφασης του Συμβουλίου Ασφαλείας είναι εξαιρετικά σημαντική αφού δεν μπορεί η απόφαση του τελικού καθεστώτος να έχει περιορισμένη ισχύ.

Πράγματι, η επικείμενη ανεξαρτησία του Κοσόβου έχει αρχίσει ήδη να χρησιμοποιείται ως σημείο αναφοράς από αρκετά αποσχιστικά κινήματα – ιδιαίτερα στην περιοχή του Νοτίου Καύκασου – Η Αμπχαζία και η Νότια Οσσετία στην Γεωργία, όπως και στο Ναγκόρνο – Καραμπάχ, για να νομιμοποιήσουν τις ενέργειες και τα αιτήματά τους.⁶

Στο σημείο αυτό η ΕΕ μπορεί μακροπρόθεσμα να εκτεθεί. Η ΕΕ, ως γνωστόν, δεν αναγνωρίζει τα αποσχιστικά κινήματα της Αμπχαζίας, της Νότιας Οσσετίας και του Ναγκόρνο Καραμπάχ. Όμως, μέσα από την Πολιτική Γειτνίασης και τις προτεραιότητες της ενεργειακής της πολιτικής, η παρουσία της ΕΕ στον Καύκασο μεσο/μακροπρόθεσμα θα την υποχρεώσει να πάρει θέση. Ίσως μελλοντικά να κατηγορηθεί για επιλεκτικότητα και ‘double standards’: δηλαδή ότι ακολουθεί μια πολιτική δύο μέτρων και δυο σταθμών. Σε μία περιοχή όπου οι εντάσεις αυξάνονται συνεχώς και παγιώνονται ολοένα και περισσότερο οι θέσεις αδιαλλαξίας, τα σημάδια αυτά δεν είναι ιδιαίτερα ενθαρρυντικά και σίγουρα θα χρειαστεί να τα αντιμετωπίσουν η ΕΕ και οι διπλωματικές αρχές των κρατών μελών της στο μέλλον.

Τέλος, σχετικά με τις θέσεις της Ελλάδας στο εσωτερικό της ΕΕ αλλά και της βαλκανικής πολιτικής της χώρας έναντι αυτών των ζητημάτων:

1^{ov} Η σταθερότητα της περιοχής των Βαλκανίων αποτελεί σημαντική προτεραιότητα για την Ελλάδα λόγω των πολιτικών και οικονομικών συμφερόντων στην εν λόγω περιοχή,

2^{ov} Η εγγύηση για την δυναμική της σταθερότητας αυτής είναι σε μεγάλο βαθμό η προοπτική ένταξης των βαλκανικών κρατών στην ΕΕ. Εναλλακτικό μοντέλο, εναλλακτική προοπτική, ή ‘Σχέδιο Β’, δεν υπάρχει.

3^{ov} Η Ελλάδα πρέπει να λειτουργήσει όσο πιο ενεργητικά μπορεί στηρίζοντας και προωθώντας την ευρωπαϊκή προοπτική των χωρών αυτών. Η μεγάλη πρόκληση για την χώρα μας θα είναι να ισορροπήσει τις απαιτήσεις της εξωτερικής της πολιτικής στο συγκεκριμένο θέμα με τις ανησυχίες σχετικά με την εξέλιξη της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης και το πολιτικό μέλλον της Ένωσης (όπως, μεταξύ άλλων, την αντιμετώπιση της δυσλειτουργίας των ευρωπαϊκών θεσμών μίας ΕΕ με πολλά μικρά κράτη μέλη).

⁶ Όπως τονίζεται π.χ. σε πρόσφατο άρθρο του Charles King, “Bring the phantom republics in from the cold.” *International Herald Tribune*, 14 Σεπτεμβρίου 2006, <http://www.ihf.com/articles/2006/09/14/opinion/edking.php>